

JERZY ADAMCZYK

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (WSD w Radomiu)

ORCID: 0000-0003-1415-7378

Dostępność kościołów dla wiernych w celu modlitwy przed Najświętszym Sakramentem.

Kan. 937 Kodeksu Prawa Kanonicznego

Accessibility of Churches for the Faithful. Canon 937 of the Code of Canon Law

Abstract

The aim of the article is to present the issue of the availability of churches for the faithful for the purpose of adoration of the Eucharist. The first part presents the issue of adoration as one of the purposes of keeping the Eucharist in the church. The second part presents the issue of the right of the faithful to adoration of the Eucharist in the church, while the third part is devoted to the reasons for the closure of the church except official services. The article ends with conclusions and bibliography.

Keywords: Mass, Church, Eucharist, Adoration, Christian Faithful.

Abstrakt

Celem artykułu jest ukazanie zagadnienia dostępności kościołów dla wiernych w celu adoracji Eucharystii. W jego pierwszej części przedstawiono problematykę adoracji jako jednego z celów przechowywania Eucharystii w kościele. W drugiej części ukazano kwestię prawa wiernych do adoracji Eucharystii w kościele, natomiast część trzecia została poświęcona przyczynom zamknięcia kościoła poza oficjalnymi nabożeństwami. Całość artykułu zamykają wnioski i bibliografia.

Słowa kluczowe: Msza, kościół, Eucharystia, adoracja, wierni chrześcijanie.

13 marca 2009 r. papież Benedykt XVI wygłosił przemówienie do uczestników plenarnego spotkania Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, poświęconego tematowi adoracji eucharystycznej. Papież przypomniał podstawowe aspekty adoracji Najświętszego Sakramentu w słowach: „Na sesji plenarnej rozważaliście tajemnicę Eucharystii, a szczególnie kwestię adoracji eucharystycznej. (...) Dlatego ucieszyła mnie propozycja, aby tematem obecnej sesji plenarnej była adoracja eucharystyczna. Ufam bowiem, że wspólne podjęcie na nowo refleksji nad tym zagadnieniem pomoże jasno określić, w granicach uprawnień dykasterii, liturgiczne i duszpasterskie środki, za pomocą których Kościół naszych czasów może szerzyć wiarę w rzeczywistą obecność Pana w świętej Eucharystii oraz zapewnić celebracji Mszy św. pełny wymiar adoracji”¹.

Adoracja eucharystyczna stanowi rozwinięcie celebracji eucharystycznej, która sama w sobie jest największym aktem adoracji Kościoła. Przyjęcie Eucharystii przez wiernych oznacza postawę adoracji wobec Tego, którego przyjęli. Akt adoracji poza Mszą św. przedłuża i intensyfikuje to, co dokonało się podczas samej celebracji liturgicznej².

Prawodawca kościelny w kan. 898³ przypomina, że wierni powinni z największym szacunkiem odnosić się do Najświętszej Eucharystii, biorąc czynny udział w sprawowaniu najczcigodniejszej ofiary, z największą pobożnością i często przyjmując ten sakrament i adorując go z najwyższą czcią. Natomiast duszpasterze, wyjaśniając naukę o tym sakramencie, powinni starannie pouczać wiernych o tym obowiązku.

Prawodawstwo Kościoła wyróżnia trzy cele przechowywania Najświętszego Sakramentu. Głównym i pierwotnym zarazem jest zapewnienie udzielenia chorym Eucharystii jako Wiatyku. Drugorzędnymi celami są: udzielanie Komunii św. poza Mszą św. i adoracja Świętych Postaci.

W niniejszym artykule zostanie podjęty problem prawa wiernych do adoracji eucharystycznej w kościele (pomija się kwestię różnego rodzaju kaplic, do któ-

¹ Benedetto XVI P. P. 2009. „Discorso ai Partecipanti alla Plenaria della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti”. *L'Osservatore Romano* (14 marca), 8; por. Giuseppe Ferraro. 2009. „Adorazione ed eucaristia”. *Notitiae* 46 (3–4): 180.

² Por. Benedictus PP. XVI. 2007. „Adhortatio apostolica postsynodalis *Sacramentum caritatis*” (22 lutego), nr 66. *Acta Apostolicae Sedis* 99: 105–180.

³ *Kodeks Prawa Kanonicznego*. 2022. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.

rych wstęp jest prawnie ograniczony⁴) poza Mszą św., a w związku z tym kwestia obowiązku otwarcia kościoła dla wiernych w celu adoracji. Powstają wobec tego pytania: Kiedy kościół powinien być otwarty dla wiernych, czy obowiązek otwarcia kościoła jest bezwzględny, czy dostęp do kościoła w celu adoracji ma być bezpłatny? Czy wypełnieniem dyspozycji kan. 937 jest możliwość wstępu jedynie do kaplicy adoracyjnej złączonej z kościołem?

1. Adoracja eucharystyczna jednym z celów przechowywania Eucharystii w kościele

Najświętszy Sakrament jest dla wiernych znakiem do odczytania zarówno we Mszy św., jak i przechowywany w tabernakulum, wystawiany do adoracji i rozdawany poza Mszą św. jako pokarm, a głównie jako Wiatyk. Stąd też istnieją – poza Mszą św. – różne formy kultu Eucharystii, związane z przechowywaniem Najświętszego Sakramentu w kościołach i kaplicach⁵.

Pierwszorzędnym celem przechowywania Eucharystii był Wiatyk, natomiast celami drugorzędnymi są udzielanie Komunii św. poza Mszą św. i adoracja Eucharystii. Umieszczenie w pierwszej kolejności Wiatyku nie jest pomniejszeniem adoracji. Stanowi jedynie wyraz szczególnej troski o człowieka umierającego, który stoi w obliczu ostatecznego spotkania z Chrystusem⁶.

Adoracyjne przebywanie przy Chrystusie Panu pogłębia przyjaźń chrześcijanina z Bogiem-Człowiekiem, pozwala otworzyć przed Nim serce, przedłożyć potrzeby własne i innych, modlić się o pokój i zbawienie świata. Wierni mogą także przez adorację pogłębiać swoją wiarę, nadzieję i miłość. Takie dyspozycje przygotowują do lepszego uczestnictwa w ofierze Mszy św. Równocześnie adoracyjne trwanie przy Chrystusie przedłuża zjednoczenie z Nim, które stało się faktem w Komunii św., i w ten sposób całe życie chrześcijanina zostaje objęte zbawczym oddziaływaniem Misterium Paschalnego⁷.

⁴ Zob. kan. 934 § 1, 1223, 1226.

⁵ Por. Leszek Pintał. 2010. „Kult Najświętszej Eucharystii”. *Roczniki Liturgiczno-Homiletyczne* 57 (1): 206.

⁶ Por. Pintał. 2010. „Kult Najświętszej Eucharystii”, 220; zob. Antonio Miralles. 2016. *Teologia liturgica dei sacramenti*. 3.2. *Eucaristia: Questioni particolari* (16.11.2020). http://www.liturgiaet-sacramenta.info/texts/tl_eucaristia.pdf, 128–130.

⁷ Por. Bogusław Nadolski. 1992. *Liturgika*. T. 4: *Eucharystia*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 300. Słowo *adoratio* oznacza „kontakt fizyczny, pocałunek, uścisk, wynikający z idei miłości”, tak że aspekt uległości wobec Chrystusa zakłada relację zjednoczenia, ponieważ Ten, któremu się poddajemy, jest Miłością; Ferraro. 2009. „Adorazione ed eucaristia”, 189.

Kościół wielokrotnie podkreślał wielkie znaczenie adoracji eucharystycznej i do niej zachęcał. Instrukcja *Eucharisticum mysterium* zawiera następujący tekst: „Gdy zaś wierni oddają cześć Chrystusowi obecnemu w Sakramencie, niech pamiętają, że ta obecność wywodzi się z Ofiary i zmierza do Komunii św. sakramentalnej i duchowej zarazem. (...) Przebywając przy Chrystusie Panu, zażywają najgłębszej Jego poufałości i wylewają przed Nim swe serce za siebie i wszystkich swoich, modlą się o pokój i zbawienie świata. (...) Niech więc wierni starają się, by stosownie do własnego trybu życia oddawali cześć Chrystusowi Panu w Sakramencie. Pasterze zaś niech ich ku temu pociągają własnym przykładem i zachęcają słowami”⁸.

Autorzy księgi liturgicznej *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą* przypominają: „Zasadniczym i pierwotnym celem przechowywania Eucharystii poza Mszą św. jest udzielanie Wiatyku. Drugorzędnymi zaś celami są: rozdawanie Komunii św. i adoracja naszego Pana Jezusa Chrystusa obecnego w Sakramencie. Zachowywanie świętych postaci dla chorych wytworzyło chwalebny zwyczaj adorowania tego niebiańskiego posiłku przechowywanego w świątyniach. Kult adoracji opiera się na mocnej i trwałej podstawie głównie dlatego, że wiara w rzeczywistą obecność Pana w sposób naturalny prowadzi do zewnętrznego i publicznego jej uwidocznienia”⁹.

Zgodnie z Instrukcją *Redemptionis sacramentum* „przechowywanie [Eucharystii] pozwala również na praktykę adoracji tego Wielkiego Sakramentu oraz oddawania mu tej czci, która jest należna samemu Bogu. Należy więc bardzo popierać niektóre formy kultu adoracji nie tylko prywatnej, lecz również publicznej i wspólnotowej, ustanowione lub zatwierdzone przez Kościół”¹⁰, a także: „«W ciągu dnia» wierni «niech nie zaniedbują nawiedzania Najświętszego Sakramentu, jako że jest ono dowodem wdzięczności, znakiem miłości i wyrazem uznania dla Chrystusa Pana tam obecnego». Kontemplacja bowiem Jezusa obecnego w Najświętszym Sakramencie, jako Komunia duchowa, ściśle jednoczy wiernego z Chrystusem, jak pokazuje przykład tylu Świętych”¹¹.

⁸ Sacra Congregatio Rituum. 1967. „Instructio *Eucharisticum mysterium* de cultu Mysteriorum Eucharistici”, nr 50. *Acta Apostolicae Sedis* 59: 539–573 (dalej: EM).

⁹ *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum*. 1973. *De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, nr 5 (dalej: *De sacra Communione*).

¹⁰ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2004. *Instrukcja Redemptionis sacramentum*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, nr 129 (dalej: RS).

¹¹ RS, nr 135.

Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii podkreśla: „Adoracja Najświętszego Sakramentu jest szczególnie rozpowszechnioną formą pobożności w kulcie Eucharystii, do której Kościół gorąco zachęca zarówno duszpasterzy, jak i wiernych”¹². Natomiast redaktorzy Instrukcji *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* zachęcają kapłanów w następujących słowach: „Dlatego trwanie na adoracji, w intymnej rozmowie z Dobrym Pasterzem obecnym w Najświętszym Sakramencie Ołtarza, ma w życiu duszpasterskim niepodważalne pierwszeństwo przed wszelkimi innymi czynnościami”¹³.

W kilku miejscach prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. mówi wyraźnie o adoracji eucharystycznej. W kan. 663 § 2 poleca się zakonnikom, aby adorowali „Pana obecnego w Sakramencie”. W kan. 898 przypomina się, aby wierni adorowali Najświętszą Eucharystię „z największą czcią”. Natomiast kan. 942 brzmi: „Zaleca się, by w tych kościołach i kaplicach organizowano corocznie uroczyste wystawienie Najświętszego Sakramentu przez odpowiedni czas, choćby z przerwami, aby miejscowa wspólnota mogła głębiej rozważać i adorować eucharystyczne misterium”.

2. Prawo wiernych do adoracji Eucharystii w kościele

Skoro adoracja eucharystyczna jest cenną i bardzo pożyteczną formą kultu Eucharystii poza Mszą św., to jest ona prawem wiernych. Stąd: „Należy więc bardzo popierać niektóre formy kultu adoracji nie tylko prywatnej, lecz również publicznej i wspólnotowej, ustanowione lub zatwierdzone przez Kościół”¹⁴. Adorację wierni mogą odbywać w miejscach, gdzie przechowuje się zgodnie z prawem Najświętszy Sakrament. Obligatoryjnie Eucharystię należy przechowywać: w kościele katedralnym i z nim zrównanym, w każdym kościele parafialnym, w kościele lub kaplicy złączonych z domem instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia apostołskiego¹⁵.

¹² Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2003. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, nr 164.

¹³ Kongregacja ds. Duchowieństwa. 2002. Instrukcja *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, nr 11.

¹⁴ RS, nr 129. W niniejszym artykule omawia się wyłącznie adorację tzw. prywatną, osobistą (nawiedzenie Najświętszego Sakramentu), o której mowa w kan. 937. O adoracji publicznej traktuje kan. 942. „Chociaż ofiara eucharystyczna jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego, należy usilnie rozwijać również poza Mszą świętą prywatne i publiczne nabożeństwa do Najświętszej Eucharystii według zasad ustalonych przez prawowitą władzę”. *De sacra Communione*, nr 55; por. Marino Mosconi. 2003. „A che ora apre la chiesa”. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 16 (2): 145.

¹⁵ Kan. 934 § 1, 1^o; por. 611, 1215 § 3. Szczególna możliwość prywatnej adoracji eucharystycznej winna być w kościołach będących sanktuariami. Por. kan. 1234. Co do możliwości adoracji

Najświętsza Eucharystia może być przechowywana w kaplicy biskupa oraz, za zezwoleniem ordynariusza miejscowego, w innych kościołach i kaplicach, także prywatnych¹⁶. Skoro adoracja eucharystyczna stanowi prawo wiernych¹⁷, to temu prawu odpowiada obowiązek ze strony tych, którym powierzono troskę o kościoły, aby były one w ciągu dnia otwarte w określonych godzinach właśnie dla adoracji.

Jak wyżej zaznaczono w niniejszym artykule, rozważa się jedynie kwestię dostępu do kościołów w celu adoracji, a pomija się wszelkie kaplice. Kan. 937 mówi wyłącznie o kościele: „(...) kościół, w którym jest przechowywana Najświętsza Eucharystia, powinien być otwarty”¹⁸. Kościół bowiem oznacza budowlę świętą przeznaczoną dla kultu Bożego, do której wierni mają prawo wstępu w celu wykonywania w niej kultu, zwłaszcza publicznego¹⁹. Ustawodawca w przytoczonym kanonie proklamuje podmiotowe prawo wiernych chrześcijan do wstępu do budynku kościelnego. Jest to istotne prawo należne wszystkim wiernym do uczestniczenia w aktach kultu Bożego. Po stronie władzy kościelnej leży korelatywny obowiązek zapewnienia wiernym możliwości korzystania z tego prawa²⁰. Wierni mają prawo wykonywać w kościele kult, zwłaszcza publiczny²¹, co nie wyklucza kultu prywat-

w kościołach rektoralnych czy istniejących na terenie parafii – zob. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 148.

¹⁶ Kan. 934 § 1, 2°.

¹⁷ Zgodnie z kan. 204 wierni to wszyscy ochrzczeni. W prawie nie ma szczególnych zakazów odnoszących się do pewnych kategorii wiernych (nie ma żadnych sankcji ani warunków prawnych, które zabraniałyby modlitwy przed Najświętszym Sakramentem), nie ma też żadnych ograniczeń w dostępie do modlitwy osobistej w Kościele katolickim dla wiernych niekatolików. Por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 157.

¹⁸ „Kanon ten odnosi się tylko do kościołów w ścisłym znaczeniu kan. 1214, a nie do oratoriów i innych miejsc świętych”. John M. Huels. 2000. Commentary on canon 937. W *New Commentary on the Code of Canon Law*. Red. John P. Beal, James A. Coriden, Thomas J. Green, 1125. New York: Paulist Press.

„Miejscami świętymi, w których istnieje obowiązek otwarcia ich w celu umożliwienia wiernym modlitwy przed Eucharystią, są tylko te kościoły, w których przechowywana jest Najświętsza Eucharystia”. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 155.

¹⁹ Kan. 1214.

²⁰ Józef Krukowski. 2011. Komentarz do kan. 1205–1253. W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. 3. 2. Księga. 4: Uświęcające zadanie Kościoła. Red. Józef Krukowski, 435. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.

²¹ Publiczny kult Boży „dokonuje się wtedy, gdy jest sprawowany w imieniu Kościoła przez osoby wyznaczone do tego zgodnie z prawem i z zastosowaniem czynności zatwierdzonych przez władzę Kościoła” – kan. 834 § 2. Inny kult jest kultem prywatnym. Przysłówek „przede wszystkim” (kan. 1214: *praesertim*) podkreśla, że dostęp wiernych do kościoła ma przede wszystkim na celu publiczne sprawowanie kultu Bożego, ale nie wyklucza się innych form kultu: wyrażenie *praesertim* zostało wprowadzone celowo na spotkaniu grupy roboczej dla rewizji Kodeksu 3 października 1979 r., aby uniknąć określania „kultu publicznego” (będącego przedmiotem wielu debat w tamtym czasie i dzisiaj) i aby uniknąć ograniczenia prawa dostępu wiernych do kościoła do czasu sprawowania służby Bożej. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo. 1980. *Communicationes*, 12, 333; por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 146.

nego, a takim prywatnym kultem jest osobista adoracja eucharystyczna (modlić się przed Najświętszym Sakramentem, jak w kan. 937).

Warto dodać, że sprawowanie kultu publicznego jest najbardziej wyrazistym eklezjalnym wymiarem modlitwy (jak stwierdza kan. 837 § 1 odnośnie do modlitwy liturgicznej: „Czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, lecz celebracjami samego Kościoła, który jest „«sakramentem jedności»”), co uzasadnia potrzebę sprawowania jej także w miejscu dostępnym dla wszystkich, takim jak kościół. Modlitwa osobista, choć mniej bezpośrednio wyraża wymiar kościelny, jest jednak proponowana jako jeden z środków, za pomocą których sam Kościół wypełnia swoją funkcję uświęcającą. Wśród różnych form modlitwy osobistej ważne miejsce zajmuje modlitwa w obecności Eucharystii i również z tego powodu określone kościoły są przeznaczone do stałej obecności Eucharystii²².

Z kolei kan. 1221 zawiera nakaz, aby wstęp do kościoła w czasie sprawowania czynności świętych był wolny i bezpłatny. Wstęp do kościoła w czasie sprawowania czynności liturgicznych ma być wolny, tzn. kościół ma być otwarty dla wiernych. Jest to konsekwencja definicji kościoła jako miejsca, do którego wierni mają prawo wstępu w celu uczestniczenia w aktach kultu²³. Jednakże nie znaczy to, że rzędca kościoła nie może zakazać wstępu do kościoła osobom, których zachowanie się czy niewłaściwy ubiór zakłócałyby atmosferę nabożeństwa lub nie licowałyby ze świętością miejsca. Z uwagi na bezpieczeństwo w godzinach, w których nie są sprawowane czynności liturgiczne, kościół może być zamknięty. Z drugiej jednakże strony kościół, w którym jest przechowywany Najświętszy Sakrament, powinien być otwarty dla wiernych w ciągu dnia także w godzinach, w których ceremonie liturgiczne nie są sprawowane, aby mogli oni modlić się przed Najświętszym Sakramentem²⁴. Redaktorzy książki *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą* przypominają: „Pasterze niech się starają, aby

²² Kan. 839 § 1; por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 146–147.

²³ Kan. 1214.

²⁴ Kan. 937. Wśród pierwszych miarodajnych wskazówek dotyczących otwarcia kościoła na osobistą modlitwę wiernych przed Eucharystią warto wymienić odpowiedź ówczesnej Świętej Kongregacji Obrzędów z 15 listopada 1890 r., która jest jednym ze źródeł kan. 1266 (będącego odpowiednikiem aktualnego kan. 937) Kodeksu z 1917 r. Kongregacja zajmowała się sytuacją parafii z kilkoma kościołami i oratoriami, w których Eucharystia była sprawowana, ale które w większości były otwarte dla wiernych tylko na celebrację niedzielną (z wyjątkiem kościelnego, który regularnie do nich wchodził, aby podsyć lampkę, która paliła się obok tabernakulum). Powstało pytanie, czy przechowywanie tam Eucharystii jest uzasadnione w obliczu takiej praktyki. Odpowiedź Kongregacji była jednoznaczna: „Negatywnie: przynajmniej przez kilka godzin w ciągu dnia dostęp pozostaje otwarty dla wiernych pragnących odwiedzić Najświętszą Eucharystię”. *Congregatio pro Sacri Ritibus*. 1938. *Responsa ad propositum dubium* (15 listopada 1890). W *Codicis iuris canonici fontes*. T. 8. Red. Justinian Serédi, 285–286. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis; por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 152.

kościół i kaplice publiczne, w których zgodnie z prawem przechowuje się Najświętszą Eucharystię, były otwarte codziennie w odpowiednich porach przynajmniej przez kilka godzin, by wierni mogli łatwo pomodlić się przed Najświętszym Sakramentem”²⁵.

Zgodnie z kan. 1221 wstęp do kościoła podczas ceremonii liturgicznych ma być „bezpłatny”. Jest to zakaz ustanawiania wymogu opłaty, np. „biletu wstępu”, do kościoła podczas czynności liturgicznych. Trzeba więc powstrzymać się od stanowienia wymogu opłaty za miejsce w ławce podczas ceremonii liturgicznych. Natomiast za wstęp do kościoła w celu zwiedzenia go, jako dzieła sztuki, poza godzinami przeznaczonymi na sprawowanie Mszy św. mogą być wymagane umiarkowane opłaty przeznaczone na konserwację zabytku kultury²⁶. Jest zrozumiałe, że dostęp do kościoła na adorację musi być bezpłatny. Powstaje jednak pytanie, czy obowiązek otwarcia kościoła przewidziany w normie kan. 937 odnosi się do całego kościoła, czy tylko do kaplicy Najświętszego Sakramentu (i oczywiście do drogi dojścia do niej). W tym drugim przypadku przepis kan. 937 KPK jest w ten sposób interpretowany, że w kościołach, w których bilet wstępu został wprowadzony odpłatnie, bezpłatny jest wstęp do kaplicy Najświętszego Sakramentu²⁷.

Trzeba powiedzieć, że kan. 937 jako przyczynę otwarcia kościołów w ciągu dnia wymienia wyłącznie adorację eucharystyczną. I właśnie z tej przyczyny wierni mają prawo wstępu do kościoła. Inne przyczyny, takie jak np. zwiedzanie kościoła, a czasem nawet zwykła potrzeba schronienia się (nierzadko w gazetach pojawiają się prośby o pozostawienie otwartych kościołów w celu udzielenia schronienia bezdomnym w najzimniejsze noce), nie uprawniają do otwarcia kościoła poza oficjalnymi nabożeństwami²⁸.

Obowiązek dostępności kościoła dotyczy tylko tego, w którym jest przechowywana Najświętsza Eucharystia. W przypadku zaprzestania przechowywania Eu-

²⁵ *De sacra Communione*, nr 8. Obecnie nie ma kaplic publicznych, są tylko kościoły i kaplice prywatne.

²⁶ Krukowski. 2011. *Komentarz do kan. 1205–1253*, 433.

²⁷ Fabio Franceschi. 2014. „L'accesso alle chiese aperte al culto: fruizione culturale, fruizione turistica, questione del ticket”. *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 33: 24; www.statoechiese.it (17.11.2020). „Jeśli kościół posiada wewnętrzną kaplicę jako miejsce modlitwy do Najświętszego Sakramentu, z własnym dostępem, zasada zawarta w kan. 937 zostanie spełniona poprzez zagwarantowanie tego dostępu”. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 155; por. Carlo Azzimonti. 2005. „L'ingresso in chiesa, libero e gratuito, nel tempo delle sacre celebrazioni (can. 1221)”. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 18 (2): 199.

²⁸ Por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 145. Inną kwestią, która nie została poruszona w artykule, jest problem dostępu do sakramentu pokuty (kościół musi być dostępny w przewidzianym czasie, aby zagwarantować prawo wiernych do odbycia spowiedzi: kan. 964 § 1), czy wstępu do kościoła w celu zyskania odpustu, o czym w kan. 996; por. Franceschi, *L'accesso alle chiese aperte al culto: fruizione culturale, fruizione turistica, questione del ticket*, 26.

charystii w danym kościele, nawet na ograniczony okres czasu (np. w celu przeprowadzenia pewnych renowacji lub ze względu na to, że kościół jest w służbie wspólnoty wiernych „sezonowych”), usankcjonowany obowiązek przestałby obowiązywać²⁹.

Uregulowanie sposobu, w jaki konkretnie można udostępnić kościół (a zatem umożliwić korzystanie z prawa dostępu usankcjonowanego przez kan. 937 i 1214), pozostawia się jednak podmiotom odpowiedzialnym za zarządzanie poszczególnymi kościołami, które są powołane np. do ustalenia dni i godzin otwarcia i/lub zamknięcia budynku, ewentualnej odmowy dostępu niektórym podmiotów, kwestii odpowiedniego ubioru itp.³⁰

Niełatwą kwestią jest prawne określenie czasu otwarcia kościoła. Prawodawca kodeksowy bardziej precyzyjne wskazanie instrukcji *Eucharisticum misterium*, gdzie mówiło się o otwarciu „przynajmniej przez większą liczbę godzin rannych i późniejszych”³¹, zastąpił ogólną wzmianką: „kilka godzin dziennie” (kan. 937). Wskazanie to określa, że musi ono być dłuższe niż jedna godzina i że obowiązek ten rozciąga się na wszystkie dni tygodnia. Wskazanie rytuału *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą* dodaje wyjaśnienie, że „musi to być codziennie w odpowiednich porach przynajmniej przez kilka godzin”³². Dokładniejsze określenie czasu otwarcia kościołów pozostawia się prawu partykularnemu i zarządcom kościołów.

Kan. 937 nie określa osób zobowiązanych do udostępniania kościoła do prywatnej adoracji, natomiast rytuał *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą* przypomina o odpowiedzialności pasterzy. Trzeba przyznać, że faktycznie pierwszymi odpowiedzialnymi za otwarcie kościoła są duszpasterze (biskup, proboszcz, rektor³³), ale słuszniejsze jest stwierdzenie, że obowiązek umożliwienia dostępu do kościoła na modlitwę osobistą spoczywa na całej wspólnocie chrześcijańskiej, z obowiązkami właściwymi każdemu z nich. Coraz więcej jest jednak sytuacji, w których proboszcz jest dyspozycyjny tylko do okresowej celebracji Eucharystii, podczas gdy codzienne utrzymanie kościoła, z regulacją dostępu, należy do diakona stałego, jednego lub więcej zakon-

²⁹ Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 156.

³⁰ Franceschi, *L'accesso alle chiese aperte al culto: fruizione culturale, fruizione turistica, questione del ticket*, 25–26.

³¹ EM, nr 51.

³² *De sacra Communione*, nr 8.

³³ Kan. 213. „Wierni mają prawo do otrzymywania od swoich pasterzy pomocy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów”.

ników, grupy wiernych lub poszczególnych wiernych³⁴. W każdym razie, jeśli kościół zgodnie z prawem przechowuje Eucharystię, to należy przestrzegać dyspozycji kan. 937³⁵.

Należy zauważyć, że do osób uprawnionych do dostępu do kościoła w celu modlitwy przed Najświętszym Sakramentem należą również osoby starsze, chore i niepełnosprawne. Ponieważ obecne przepisy kanoniczne troszczą się o zagwarantowanie tym ludziom pewnych praw³⁶, należy uznać, że również w odniesieniu do prawa dostępu do kościoła w celu modlitwy przed Najświętszym Sakramentem należy czynić starania o zagwarantowanie, na ile to możliwe, skutecznej możliwości dostępu wraz z usunięciem wszelkich barier architektonicznych i zapewnieniem odpowiednich miejsc do parkowania środków transportu (przy stałych rozwiązaniach, nie ograniczonych do czasu sprawowania Eucharystii)³⁷. Wreszcie wypada podkreślić, że dyspozycja kan. 937 nie jest zwykłym zaleceniem duszpasterskim, ale prawdziwym obowiązkiem prawnym, którym związani są odpowiedzialni za kościoły³⁸.

3. Wymóg otwarcia kościoła nie ma charakteru bezwzględnie obowiązującego

Wymóg otwarcia kościoła czy kaplicy nie ma charakteru bezwzględnie obowiązującego. W przeciwieństwie do kan. 1266 kodeksu z 1917 r.³⁹, kan. 937 z ważnego powodu i tylko na czas jej trwania dopuszcza wyjątki od reguły, zgodnie z którą kościoły, które przechowują Eucharystię, powinny być otwarte dla wiernych przynajmniej przez kilka godzin każdego dnia⁴⁰.

Księga *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą* przypomina: „Pasterze niech się starają, aby kościoły i kaplice publiczne, w których zgodnie z prawem przechowuje się Najświętszą Eucharystię, były otwarte co-

³⁴ Por. kan. 938 § 5.

³⁵ Por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 157.

³⁶ Por. np. kan. 777, 4^o.

³⁷ Por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 158.

³⁸ Por. Huels, *Commentary on canon 937*, 1125; por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 158.

³⁹ „Kościół, w którym przechowuje się Najświętszy Sakrament, zwłaszcza parafialne, mają być dla wiernych codziennie otwarte, przynajmniej przez kilka godzin”. *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. 1917. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, kan. 1266. CIC 17.

⁴⁰ Por. Huels, *Commentary on canon 937*, 1125.

dziennie w odpowiednich porach przynajmniej przez kilka godzin, by wierni mogli łatwo pomodlić się przed Najświętszym Sakramentem, jeżeli nie przemawiają przeciw temu ważne powody”⁴¹.

Jednak uważna lektura kan. 937 prowadzi do wniosku, że kanon ten nie zmienia zasadniczo rygoru normy kan. 1266 Kodeksu z 1917 r., ponieważ narzuca wymóg poważnego powodu i odpowiada ogólnej zasadzie, że tylko poważne przyczyny mogą zwolnić od przestrzegania ustaw czysto kościelnych (co z pewnością występuje w tym przypadku). Dlatego należy uznać za całkowicie arbitralne zamykanie kościoła przechowującego Eucharystię z błahego powodu lub nawet z powodu zwykłej niewiedzy lub błędu co do wartości modlitwy przed Eucharystią. Idąc po tej linii, nie powinno się uznawać za wystarczający powód nawet niewielkiej obecności wiernych; wręcz przeciwnie, obowiązkiem wspólnoty chrześcijańskiej (a przede wszystkim pasterzy) będzie praca na rzecz ożywienia ducha modlitwy. Stąd zwyczajne zamknięcie kościoła po ostatniej rannej Mszy św. jest sprzeczne z duchem i literą prawa kanonicznego⁴².

Przyczyną zamknięcia kościoła może być niedostateczne zabezpieczenie tabernakulum i innych cennych przedmiotów przed kradzieżą, zniszczeniem lub znieważeniem, zapobieżenie wandalizmowi i włamaniom, przestępczość, która charakteryzuje niektóre dzielnice miast, czy grupy satanistyczne. Są to wystarczająco poważne przyczyny, aby zamykać kościół, gdy nie jest możliwe zorganizowanie parafian lub innych osób do pilnowania kościoła w godzinach, gdy jest on otwarty⁴³.

Jednak nawet w takich niekorzystnych warunkach osoby odpowiedzialne za kościoły są zobowiązane do wypracowania środków, które pozwolą na pokonanie trudności na tyle, na ile to możliwe, np. ustanowienie „jakby dyżurującego zespołu” spośród parafian lub innych osób (i oczywiście także samych księży) adorujących Eucharystię – każdy modlący się przed Najświętszym Sakramentem w ustalonych okresach, np. półgodzinnych, okaże się nie tylko skutecznym środkiem na odstraszenie wandalów, ale także silnym bodźcem do oddawania czci Jezusowi. Adoracja jest przecież cennym dziedzictwem pobożności, które nigdy nie powinno ulec osłabieniu, a tym bardziej zaniknąć. Dzisiejszy rozwój zabezpieczeń pozwala skutecznie chronić kościół przez różnymi niebezpieczeństwami (alarmy, kamery). Ważną sprawą jest oczywiście solidnie, zgodnie z przepisami, wykonane tabernakulum⁴⁴.

⁴¹ *De sacra Communione*, nr 8; RS, nr 135.

⁴² Por. Mosconi. 2003. *A che ora apre la chiesa*, 160.

⁴³ Por. Huels, *Commentary on canon 937*, 1125.

⁴⁴ *The Canon Law. Letter & spirit. A practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*. 1999. Red. Francis G. Morrissey, 513. London: Geoffrey Chapman; por. RS, nr 138.

Wnioski

1. Wierni mają prawo wstępu do kościołów dla odprawienia prywatnej adoracji Najświętszego Sakramentu, a temu prawu odpowiada poważny obowiązek ze strony rządców kościołów ich udostępnienie.
2. Kan. 937 w sprawie dostępności kościołów nie jest zwyczajnym zaleceniem duszpasterskim, ale prawdziwym obowiązkiem prawnym, którym związani są odpowiedzialni za kościoły.
3. Jedynie ważna przyczyna, i tylko na czas jej trwania, dopuszcza wyjątki od reguły, zgodnie z którą kościoły, które przechowują Eucharystię, powinny być otwarte dla wiernych przynajmniej przez kilka godzin każdego dnia.
4. Wypełnieniem dyspozycji kan. 937 jest urządzenie kaplicy adoracyjnej związanej z kościołem, do której wierni winni mieć swobodny dostęp.
5. Praktyka ograniczonego dostępu do kościoła poprzez wstawienie stałych krat czy tzw. szklanych drzwi w kruchcie kościoła nie jest wypełnieniem przepisu kan. 937, gdyż wierni mają prawo wstępu (wejścia do wnętrza) do kościoła.
6. Odpowiedzialni za kościoły winni czynić wszystko co w ich mocy, by tak zabezpieczyć kościół, aby wierni mogli wstąpić do niego w celu adoracji.

Bibliografia

1. Źródła

- Benedetto XVI P. P. 2009. „Discorso ai Partecipanti alla Plenaria della Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti”. *L'Osservatore Romano* (14 marca), 8–9.
- Benedictus PP. XVI. 2007. „Adhortatio apostolica postsynodalis *Sacramentum caritatis*” (22 lutego). *Acta Apostolicae Sedis* 99: 105–180.
- Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. 1917. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis.
- Congregatio pro Sacri Ritibus. 1938. Responsa ad propositum dubium (15 listopada 1890). W *Codicis iuris canonici fontes*. T. 8. Red. Justinian Serèdi, 285–286. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*. 2022. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2003. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.

- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2004. *Instrukcja Redemptionis sacramentum*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. 2002. *Instrukcja Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo. 1980. *Communicationes*, 12, 333.
- Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. 1973. *De sacra Communione et de Cultu Mysteriorum Eucharistici extra Missam*. Editio typica. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis.
- Sacra Congregatio Rituum. 1967. „*Instructio Eucharisticum mysterium de cultu Mysteriorum Eucharistici*”. *Acta Apostolicae Sedis* 59: 539–573.

2. Opracowania

- Azzimonti Carlo. 2005. „L’ingresso in chiesa, libero e gratuito, nel tempo delle sacre celebrazioni (can. 1221)”. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 18 (2): 194–201.
- Ferraro Giuseppe. 2009. „Adorazione ed eucaristia”. *Notitiae* 46 (3–4): 180–192.
- Franceschi Fabio. 2014. „L’accesso alle chiese aperte al culto: fruizione culturale, fruizione turistica, questione del ticket”. *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, 33, (17.11.2020). www.statoechiese.it.
- Huels John M. 2000. Commentary on canon 937. W *New Commentary on the Code of Canon Law*. Red. J. Beal, John P. Beal, James A. Coriden, Thomas J. Green, 1125. New York: Paulist Press.
- Krukowski Józef. 2011. Komentarz do kan. 1205–1253. W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. 3. 2. Księga 4: *Uświęcające zadanie Kościoła*. Red. Józef Krukowski, 428–476. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Miralles Antonio. 2016. *Teologia liturgica dei sacramenti*. 3.2. *Eucaristia: Questioni particolari* (16.11.2020). http://www.liturgiaetsacramenta.info/texts/tl_eucaristia.pdf.
- Mosconi Marino. 2003. „A che ora apre la chiesa”. *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 16 (2): 145–163.
- Nadolski Bogusław. 1992. *Liturgika*. T. 4: *Eucharystia*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Pintal Leszek. 2010. „Kult Najświętszej Eucharystii”. *Roczniki Liturgiczno-Homiletyczne* 57 (1): 205–225.
- The Canon Law. Letter & spirit. A practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*. 1999. Red. Francis G. Morrissey, 513. London: Geoffrey Chapman.